

Nieuwsbrief

Inhoud

De vier elementen	1
Interview met Mariëlle Beusmans	3
Pieter Kohlen over verantwoordelijkheid	4
Uit Limburg	4
Verslagen CSC, Vredesdag en LUCE	5
Wetenswaardig	7

Secretariaat Unie NKV
Pr Christinastraat 50
6101 HG Echt
Tel: (0475) 488 790
E-mail: info@unienkv.nl
Website: www.unienkv.nl

Bij dit nummer

Verantwoordelijkheid is een soort grammatica van het leven. Natuurlijk heeft onverantwoordelijkheid de glamour van 'doen wat je wilt', vrijheid, vaart en risico's, maar het is ook een vorm van ongeletterdheid als het om de werkelijkheid van mensen, de werkelijkheid van de aarde gaat. Maar hoe doe je het anders, verantwoordelijk leven, en voor wie of wat doe je het? Laatst las ik dat mensen met een kerkelijke achtergrond meer milieubewust zijn. Dat is niet zo'n slecht nieuws. Het verslag van de *Summer School* van Andante laat zien dat katholieke vrouwen in Europa elkaar gemakkelijk vinden op dit onderwerp. Die – individuele en maatschappelijke – verantwoordelijkheid mag je niet ontlopen, ook niet uit bescheidenheid, schrijft Pieter Kohlen. Een inspiratiebron is de traditie van de kerken, die een ander verhaal brengt (Greetje Witte-Rang tijdens de 24^e Vredesdag). Dat kunnen we vormgeven en voorleven. Soms is dat iets makkelijk als de flessen naar de glasbak brengen. Soms is het lastiger omdat niet iedereen overal kan zijn. Bescheidenheid helpt niet – verantwoordelijkheid heeft ook te maken met van je te laten horen. Dus ik ben benieuwd naar uw reactie!

Joanne Seldenrath

De vier elementen

Summer School Andante, 11-15 juli 2012

Wij zijn erfgenamen van de aarde. Wat kunnen wij doen om verantwoord te leven? Die vraag stond centraal op de Summer School van Andante, de Europese alliantie van katholieke vrouwenorganisaties, in Augsburg. Vijftig deelnemers bespraken de uitdaging van een duurzaam leven.

De inleidingen waren geordend rond de vier elementen. Zij symboliseren niet alleen de aarde waarop wij leven maar ook de levensenergieën die op dit onderwerp aangesproken worden.

Lucht staat voor visie, creativiteit, innovatie, het nemen van risico: ik denk. We maakten kennis met het bomenplantproject *Plant for the*

planet, een initiatief van en voor kinderen van 10 tot 14 jaar. De toekomst van onze planeet is voor hen geen academische kwestie. Hun doel is om voor 2020 in elk land 1.000.000 bomen te planten en hun grote voorbeeld is de Afrikaanse Nobelprijswinnares Wangari Maathai die zegt: 'Het zijn de kleine dingen die burgers doen. Dat zal het verschil maken. Mijn kleine ding is bomen planten.' Zij plantte in dertig jaar dertig miljoen bomen.

Clara Slawik (14 jaar) liet de deelnemers kennismaken met het programma van *Plant for the planet* onder de provocerende uitspraak: 'Velen van u in deze zaal zullen misschien nog dertig tot veertig jaar leven maar ik loop nog zo'n tachtig jaar op deze aarde rond.' *Impressie van Helga Sourek, (Katholischer Deutscher Frauenbund)*

De kinderen maken altijd een foto van de VIPS die ze ontmoeten onder het motto: stop talking,

Verslag uit Litouwen:

Voor ons was met name de presentatie van Kristine Hofseth Hovland van belang (...) over de plaats van de kerk in de economie. De voorbeelden hoe de Raad van Christelijke Kerken in Noorwegen meedoet aan ontwikkelingsprogramma's wekten onze interesse omdat in Litouwen alleen individuele leden van de kerk zich bezighouden met ecologische problemen. Het wordt niet georganiseerd op dekenaal of bisschoppelijk niveau. (...) Wanneer we samenwerken met bisschoppelijke en catechetische centra en met verbanden van katholieke scholen, kunnen we seminars over ecologie organiseren voor actieve families in de parochie, voor catecheten, onderwijzers en studenten. We kunnen allemaal de harmonie van het milieu helpen herstellen en redden. *Nijolė Zabukienė, voorzitter van de Utena Society of Catholic Women*

Aarde staat voor structuur, duidelijkheid, vermogen tot organisatie, zekerheid: ik voer uit. We hoorden over de ecologische betrokkenheid van de Noorse kerken. Uitgangspunt van hun engagement is het Griekse woord *oikos* (huis) waarvan zowel economie, ecologie als oecumene afgeleid is. De Noorse kerk kiest daarom voor lokale acties met een globaal perspectief. Tijdens oogstmaaltijden wordt er gekookt met lokale producten.

Op een fietscampagnedag fietst de gemeenschap langs fabrieken in de omgeving en overhandigt daar een vriendelijk opgestelde herinnering met de vraag wat hun aandeel in de klimaatsverbetering kan zijn. *Think out of the box* (denk buiten de gebruikelijke kaders) werd ons als goede raad meegegeven.

Water staat voor empathie, sociale gevoeligheid, relatie en teamgericht werken: ik voel. Bij dit element stond de watercampagne van de Engelse hulporganisatie Cafod centraal. Gebrek aan schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen veroorzaken een crisis op wereldniveau. Water is een universeel en onvervreemdbaar recht voor alle mensen. Toch heeft een op de acht mensen geen toegang tot schoon drinkwater en gaat er elke twintig seconden ergens ter wereld een mens daaraan dood. Dat zijn 1,7 miljoen doden per jaar. 'Zijn wij dorstig genoeg om dit te veranderen?' vroeg de spreekster zich af.

Vuur staat voor volharding, beweging, confrontatie, motivatie en macht: ik wil. De laatste van de vier elementen, onze energie, werd toegelicht vanuit de organisatie *Women in Europe for a Common Future*. Deze netwerkorganisatie bestaat uit meer dan honderd vrouwen- en milieuorganisaties en is werkzaam in veertig landen verspreid over Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië. Door middel van lokale projecten en beleidswerk streeft de WECF naar een gezonde leefomgeving voor iedereen. Ons werd verteld over de 20/20/20-doelstellingen van de Europese Unie: de uitstoot van broeikasgassen

moet met 20 procent worden verminderd ten opzichte van 1990, de energie-efficiëntie moet met 20 procent zijn verhoogd en 20 procent van de energie moet op duurzame wijze worden opgewekt.

Elk van deze organisaties laat zien hoe ieder op zijn of haar eigen manier een bijdrage kan leveren aan een beter leefmilieu en een goed leven voor iedereen. Waar politieke onwil blokkades opwerpt – die pijn was met name voor de vrouwen uit de Oostbloklanden goed voelbaar – staan wij voor de opgave om op een authentieke manier getuigenis af te leggen van de hoop die in ons leeft. Zoals een van de inleidsters opmerkte: 'Ook wanneer het niet realistisch lijkt, hoeft een betere wereld nog niet onmogelijk te zijn.'

De inleidingen van deze Summer School staan binnenkort op www.andante-europa.net. Andere interessante websites: www.gutesleben.org, www.plant-for-the-planet.org (met een Nederlandstalige folder), www.cafod.org.uk en www.wecf.eu/nederland.

Esther van de Vate o.carm. is projectmedewerkster Toekomst Religieus Leven bij de Konferentie Nederlandse Religieuzen en lid van de Internationale Commissie van de UNKV.

De Nederlandse deelnemers: v.l.n.r. Irma Henfling (vz KVG Bussum-Naarden), Marleen Peters (IC, ZijActief Nederland), Esther van de Vate (IC, KNR), Christine Stapper (IC, KVG Limburg), Marie-Louise van Wijk (IC, vz Andante) en Ans Huijbregts (AB, KVG Amersfoort)

Meelopen, uitdagen, toerusten en ontwikkelen

Interview met Mariëlle Beusmans

Rode draad in het leven van Mariëlle Beusmans is mensen verbinden. Dat heeft ze gedaan in Tanzania en in Kenia, dat doet ze nu als stafmedewerker bij de Dienst Kerk en Samenleving van bisdom Roermond voor ZijActief Limburg en KVG Limburg.

Als studente theologie aan de UTP in Heerlen wilde Mariëlle Beusmans aanvankelijk stage lopen in Zuid-Afrika. Dat werd afgeraden maar wel kon ze anderhalf jaar als stagiaire werken in Tanzania aan de opbouw van vrouwengroepen. 'Alles wat ik tijdens mijn studie had gedaan, viel op zijn plek met mijn afstudeerscriptie *Pastoraat aan vrouwen in Tanzania*'. Na haar afstuderen kon ze terug naar haar vroegere stageplek. 'Ik heb daar meer dan drie jaar met het team meegelopen: dorpen bezocht en workshops gegeven. Later heb ik soortgelijk werk in Tanzania bij de Maasai gedaan, nu ook voor mannen en jongeren.

Omdat er weinig afleiding is (geen elektriciteit voor televisie bijvoorbeeld), zijn mensen heel erg betrokken op elkaar. Ik nam onderweg geen boeken mee omdat ik toch geen tijd had om te lezen. De gesprekken, onderweg en bij de mensen thuis waar ik overnachtte, gingen over het leven van alledag. Ik werd uitgevraagd over Europa en: wat doet een blanke vrouw in ons land, wat beweegt haar? Mensen vertelden over hun re-

laties, over polygamie en omgaan met jaloezie. Ik kon ook kritische vragen stellen: ja het is belangrijk om dingen van je ouders aan te nemen maar wat vind je zelf van religie? Dat waren boeiende gesprekken; ik heb heel erg genoten van die contacten en de openheid. Deze zomer was ik daar opnieuw. Met mijn vrienden keek ik terug hoe ons leven ons gevormd heeft. Ik heb hun kinderen zien opgroeien en hun moeders zien vechten voor vrouwenrechten. Deze geven nu het stokje door. Ik merk ook hoe vanzelfsprekend mensen tijd vrij maken. Je kunt ook alleen maar op bezoek gaan. Bijna niemand heeft telefoon. Voor veel dingen ben je van elkaar afhankelijk, je reist met elkaar, je haalt boodschappen voor elkaar. Markten zijn ontmoetingsplaatsen. Op de markt van Mombassa (de tweede stad van Kenia) kennen enkele verkopers mij nu nog. In westerse landen ga je naar de markt om iets te kopen. Je praat ook anders met elkaar. Mensen hebben veel minder tijd, ze moeten tijd maken en pakken dan hun agenda.'

Wat valt je op bij de vrouwenorganisaties?

'Talentontwikkeling van mensen vinden ze belangrijk. Er wordt aan de basis gewerkt met interessante en boeiende programma's. Veel vrouwen zetten zich daarvoor in en het levert hun veel op. Er is ook meer neiging tot samenwerking dan een tijd geleden.

Ik vind het verrukkend om mee te lopen en mee te praten, om uit te dagen, toe te rusten en samen met deze mensen iets te ontwikkelen. Voor mij is belangrijk dat zingeving op de agenda blijft staan. Dat betekent niet alleen vieringen houden of leren. Het is het hele scala van inzet voor een goed samenleven, meer menswaardigheid en solidariteit.

Dan heb je al de waarden van het katholiek sociaal denken waar het op de besturenstag over gaat.'

Mariëlle Beusmans: gesprekken over alledag

Olkokola Vocational Training Centre

Mariëlle heeft 5 jaar gewerkt op een school voor jongeren met een lichamelijke beperking.

'De jongens en meisjes wonen anderhalf jaar lang op de missiepost. Velen krijgen eerst een orthopedische operatie, een rolstoel of andere hulpmiddelen omdat ze nog nooit bij een arts zijn geweest. Thuis worden ze vaak ontzien maar op school heeft iedereen een beperking. Ze leren verantwoordelijkheid dragen: koken, wassen, koeien hoeden, en een vak. Na afloop gaan ze terug om hun nieuwe beroep thuis uit te oefenen. Dat is een fantastisch moment. Ze zijn trots op hun diploma en de materialen die ze meekrijgen. Ze zijn uitgegroeid tot mensen met initiatief.

De missiepost had een paar oude computers, maar sommige jongeren waren analfabeet, niemand kon Engels en er waren geen interactieve programma's in het Swahili. Toch vonden ze het allemaal geweldig dat ze aan de knoppen hadden gezeten van de *magic box*.'

Wat is onze boodschap?

13 november besturenoverleg

Deze bijeenkomst voor de bestuursleden van de aangesloten organisaties wordt ingeleid door Mariëlle Beusmans. Aansluitend spreken we over: wat is ons heilig, wat zet ons in beweging, wat kunnen we samen doen? We gaan ervan uit dat van elke organisatie minstens twee bestuursleden aanwezig zijn. Opgave voor **1 november** bij het secretariaat: info@unienkv.nl of (0475) 488 790.

Verantwoordelijkheid nemen

Op ons verzoek heeft Pieter Kohnen, directeur van het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO), een opiniestuk geschreven. Aanleiding is een boek van het VKMO waarin 9 mannen en 1 vrouw aan het woord komen terwijl er tegelijkertijd vooral vrouwen genoemd worden als inspirerend voorbeeld. Hoe komt dat? Reacties op onderstaande visie zien we graag tegemoet!

De Unie NKV is lid van het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO – Katholiek Netwerk). Het katholiek sociaal denken vormt een belangrijke inhoudelijke pijler voor het werk van het VKMO. Maar slechts weinigen zijn echt bekend met de inhoud van dat denken. Reden om, in het kader van het project Religie in het Publieke Domein, een toegankelijk boek te publiceren onder de titel *Proeven van goed samenleven* (Uitgeverij Adveniat, Baarn 2012, € 19,50). De auteur Thijs Caspers, medewerker van het VKMO, zet de centrale begrippen van persoonlijke verantwoordelijkheid, solidariteit, subsidiariteit, gerechtigheid en het algemeen welzijn uiteen.

Tevergeefs zult u zoeken naar een hoofdstuk waarin de gender-kwestie afzonderlijk aandacht krijgt. Het katholiek sociaal denken heeft als onderscheidend uitgangspunt het personalisme. De mens als persoon staat centraal. Daarbij past geen onderscheid tussen personen of geslacht van personen. Het gaat steeds over iedere mens, over de hele mens: man én vrouw, zwart, geel, rood of wit, Nederlander én medelander. Om de theorie van het katholiek sociaal denken tot leven te brengen worden in het boek tien praktijkvensters geopend. Mensen die in hun dagelijks leven en werken met de centrale noties van het sociaal denken in de weer zijn. 9 mannen en 1 vrouw. Naast de vele

positieve reacties op het boek heeft dat laatste gegeven tot menige vraag geleid. Heeft het VKMO – Katholiek Netwerk dan geen oog voor gender, voor een goed evenwicht tussen mannen en vrouwen? Tot mijn grote spijt moet ik melden dat in de voorbereiding evenveel vrouwen als mannen werden gevraagd om mee te werken aan zo'n praktijkvenster. Vier vrouwen verwezen naar een mannelijke collega die zij geschikter vonden dan zichzelf. En dat brengt mij bij dat andere punt van het katholiek sociaal denken: persoonlijke verantwoordelijkheid. Naar mijn stellige overtuiging wordt de gender-kwestie uiteindelijk niet opgelost door positieve discriminatie maar door vrouwen die zich bewust zijn van hun persoonlijke verantwoordelijkheid. Vanzelfsprekend moeten zij vervolgens wel de ruimte krijgen om die verantwoordelijkheid waar te maken.

Subsidiariteit (het op de juiste plaats neerleggen van verantwoordelijkheden) is daarbij van eminent belang. Maar vaker zullen vrouwen zich moeten inspannen om die ruimte ook te nemen. Niet op basis van positieve discriminatie, maar omdat vrouwen evengoed menselijke persoon zijn en niet minder persoonlijke verantwoordelijkheid hebben dan mannen. Het vraagt wellicht een overwinning op bescheidenheid of twijfel aan capaciteiten. Maar bescheidenheid noch twijfel worden in het katholiek sociaal denken gezien als gerechtvaardigde grond om de eigen verantwoordelijk niet te nemen en zo nodig op te eisen. Het VKMO – Katholiek Netwerk wil daarin graag subsidiair bondgenoot zijn.

Pieter Kohnen
Directeur VKMO – Katholiek Netwerk

Voorbeeld van actief burgerschap

De Limburgse gouverneur Theo Bovens (hier op de foto met Truus Geraeds, voorzitter van ZijActief Limburg) had samen met Marjeanne Gerrickens (bestuursmedewerker provincie Limburg) en Vesna Nicoletic-Bosankic (medewerker afdeling Cultuur Welzijn en Zorg) op 26 september een ontmoeting met vijf vrouwenverenigingen. Het bezoek maakte deel uit van een Limburg-tour van de gouverneur om Limburg en de Limburgers nóg beter te leren kennen.

Hij roemde de actieve kracht die de aanwezige vrouwenverenigingen – ZijActief Limburg, KVG Limburg, de Limburgse Katholieke Vrouwenbeweging (LKV), Stichting Meer Kleur en Kwaliteit (SMKK) en FAM! – dagelijks aan de samenleving leveren. De bijeenkomst bestond uit een workshop over effectief samenwerken en gebruikmaken van je netwerk, verzorgd door Profiel ASL. De deelnemers kregen een spiegel voorgehouden over de manier waarop zij reageren op bepaalde situaties. Na afloop kon iedere vereniging vertellen waar zij voor staat en wat zij doet. Volgens Theo Bovens zijn de vrouwenverenigingen een voorbeeld van actief burgerschap. Hij begrijpt de zorgen over het voortbestaan en ledenaantal van de verenigingen, maar wilde bij deze gelegenheid de nadruk leggen op de kwaliteiten waarover de vrouwenverenigingen beschikken. Wat de verenigingen doen, is in de maatschappij van vandaag nog steeds van toegevoegde waarde.

Vanuit de Unie NKV proberen we aanwezig te zijn op bijeenkomsten en studiedagen van aangesloten en verwante organisaties. Hieronder staat een verslag over het Christelijk Sociaal Congres (Doorn, 29-30 augustus 2012) door Leny Boere-Nederend en over de 24^e Nationale Vredesdag voor de religieuzen ('s-Hertogenbosch, 8 september 2012) door Joanne Seldenrath. Alice Frijns- Stassen bezocht een symposium over kerksluitingen.

Van wie is de samenleving?

De eerste toelichting op het thema kwam van hoogleraar bestuurskunde Gabriël J.M. van den Brink (Universiteit van Tilburg), gevolgd door filosoof Ad Verbrugge (VU). Beiden gingen na afloop in gesprek met de zaal. Nadat CSC-voorzitter Herman Kaiser de Adriaan Borstprijs uitgereikt had aan dr. Ernst Hirsch Ballin leidde Jacobine Geel het lijsttrekkers-debat met Arie Slob van de Christen Unie en Sander de Rouwe van het CDA – en later met het publiek. Tijdens het diner presenteerde Jan Jacob van Dijk het vijfde deel van de reeks ‘Discussie over christelijk-sociaal denken’ (*Het wankelende midden*). Mgr.dr. G.J.N. de Korte noemde in de dagopening van de tweede dag God een onbeschermd handels-artikel en sprak over het verlangen naar her-bronning. Naar aanleiding van de vorige dag werd opgemerkt dat mensen zich verweesd voelen en heimwee hebben naar dichtbij. Liesbeth Spies, Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de volgende spreekster, meent dat het woord ‘samen’ zijn waarde verloren heeft. Er is vrij baan voor zelf-organisatie. De overheid moet dienstbaar zijn aan maatschappelijke veranderingen van onderop: minder protocollen en meer ruimte voor de burger. Annet Bertram, gemeentesecretaris van Den Haag, past de vraag toe op haar woonplaats: ‘Van wie is de stad?’ In de Haagse Schilderswijk blijft het moeizaam: veel nationaliteiten en soms dertig hulp-verleners per gezin. Zij wil het huisbezoek terugbrengen en de verantwoordelijkheid teruggeven aan de burger, met een betrokken, regisserende en actieve overheid. Maar de boodschap ligt op straat, zegt Arjan Lock. Hij is voorzitter

van de raad van bestuur van de EO en vertelt over de succesvolle *Passion* vorig jaar in Gouda, dit jaar in Rotterdam. Hij laat een dvd horen met de opname van het nummer ‘Geef mij je angst’, vorig jaar in Gouda gezongen door Do. Het is wederom indrukwekkend! Mensen herkennen zich in de song, in de artiesten, herkennen zich in het kruis dragen door de straten. Het paasverhaal ligt op straat. Arjan Lock heeft ook foto’s van schapen meegenomen. Het Nederlandse schaap voelt zich veilig achter hekken en sloten, het Australische schaap leeft in een onafzienbare ruimte en toch vindt het de voederbak. ‘Ook wij moeten zelf de voederbak vinden, op zoek naar wat ons bindt met Jezus als voorbeeld. Wees helder in je boodschap, zoek het goede in de ander, laat oude zekerheden los, laat zien wat je passie is.’

Na de paneldiscussie (zie foto) sluit Herman Kaiser het congres af met de woorden: ‘Kom het maar halen uit “de voederbak”’: cultuur, openheid, delen, niets uitsluitend, verbindend, anderen laten raken door wat je doet, elkaar hoeden in barmhartigheid en aanhoudende aandacht.’ Woorden die voor mij ook horen bij katholiek, om over na te denken bij de lunch en op weg naar huis.

Onze olie ligt onder hun zand

De drie delen van de lezing van Greetje Witte-Rang op de nationale vredesdag werden steeds afgewisseld door liederen wat de dag erg indrukwekkend maakte. Omdat de lezing ook op internet staat, is dit slechts een korte weergave.

Onze olie onder hun zand, dat is hoe het Westen aankijkt tegen de fossiele brandstoffen. Hetzelfde verhaal kan echter verteld worden over voedsel of andere grondstoffen die we hier in het Westen nodig hebben. De vloek van de grondstoffen, noemde Greetje Witte dat, en legde uit waarom er meer kans op conflicten is in arme landen *met* grondstoffen. Kerken lijken niet zoveel met economie te maken te hebben, maar in werkelijkheid zien ze economische problemen – ook de huidige financiële crisis – eerder aankomen dan veel anderen. Zij horen de verhalen van de slachtoffers en via hun ‘leden’ hebben ze veel deskundigheid in huis. Ook al merken we in het Westen niet veel van de verschillende problemen, toch zijn de rijke landen kwetsbaar door hun afhankelijkheid van grondstoffen en de toestroom van vluchtelingen. De grenzen worden echter streng bewaakt, zelfs al buiten Europa: in Libië en Marokko. We zouden kritischer kunnen zijn ten opzichte van onze leveranciers. Maar het is moeilijk om aan informatie te komen over arbeidsomstandigheden, mensenrechten, milieu etc. Het alternatief is energiebesparing en opwekking van alternatieve energie. Maar dit gaat niet alleen over economie en olie. Het gaat ook over een moraal, een levenshouding. Dorien Pessers beschrijft hoe het neoliberale denken invloed heeft op het leven van vrouwen. Paul Verhaegen laat

Vervolg op pag. 7.

Tegen sluitingstijd

In september bezocht ik een symposium over kerksluitingen en wat daar zoal bij komt kijken. Het is te veel om hier allemaal op te noemen. Maar omdat heel veel van onze vrouwen actief betrokken zijn bij het wel en wee van de parochie, is het goed en verstandig een aantal zaken te delen.

Door de daling van het aantal kerkleden en het aantal kerkbezoekers zal de komende jaren naar schatting 25 % van de kerkengebouwen, zowel katholiek als protestant, boventallig zijn. Voor een deel van onze kerken loopt het dus tegen sluitingstijd. Wat er vervolgens ook bedacht of gedaan wordt, reorganisatie, fusie, clustering of wat dan ook, op een gegeven moment wordt duidelijk dat de lasten en de verantwoordelijkheid die de exploitatie met zich meebrengt te groot worden. Of in gewoon Nederlands: het is niet meer te betalen en te verantwoorden!

Als er sluiting of afstoting dreigt, hoe ga je daar dan mee om? Binnen de lokale kerkgemeenschap is het belangrijk dat je nadenkt over een aantal zaken zoals: Wat voor soort kerkgemeenschap je wil zijn? Welke accommodatie heb je hiervoor nodig? Welke ontwikkelingen staan ons de komende 5 à 10 jaar te wachten? Welk deel van je uitgaven besteed je aan het gebouw en hoeveel zou je willen/kunnen besteden? Welke omgevingsfactoren spelen een rol? Stad of dorp? Groei of krimp? Planologische ontwikkelingen? Ook binnen de eigen kerkgenootschappen is het goed een aantal zaken te weten. Zo is voor Katholieken de kerk *Domus Dei* (Huis van God). Dit sacrale karakter legt beperkingen op voor nevengebruik en hergebruik. Je moet ook rekening houden met de kerkelijke hiërarchie en de plaats en rol van de bisschop. Voordat er sprake kan zijn van neven-/ hergebruik moet de kerk eerst ont-

trokken worden aan de eredienst. Voor protestantse kerken gelden weer andere regels en uitgangspunten. Het gebouw wordt door het gebruik geheiligd. De lokale gemeenschap is beslissingsbevoegd, kan dus zelf bepalen, maar wel met in achtname van het horen van de gemeenteleden en de toestemming van het regionaal college van beheerszaken. Maar het allerbelangrijkste is een zorgvuldige interne besluitvorming, goede en tijdige communicatie met medebewoners, lokale overheid en kennis van toekomstige ontwikkelingen en draagvlakverbreding. Weet goed hoe het kerkgebouw in het bestemmingsplan staat en zorg bij herbestemming dat je als kerk recht hebt op verzilvering van de waarde van het kerkgebouw. Ook op **pastoraal gebied** valt een en ander te doen.

Kerksluiting of het onttrekken van een kerk aan de eredienst is een zaak van de hele kerkgemeenschap. Het gaat niet alleen om het geven van troost maar ook om het bieden van een toekomstperspectief. Van belang is dat je vraagt naar een reële toekomst van kerk en parochie waarbij je rekening houdt met een warm en levend hart en niet meteen kijkt naar de kwantiteit. Organiseer je parochie zo dat ze mensen energie en nieuw perspectief geeft. Je kunt parochianen via vergaderingen, verkondiging, parochieblaadje etc. goed voorbereiden en vervolgens begeleiden door naast de mensen te gaan staan en samen te zoeken naar perspectieven. Vaak gaan de harde cijfers, aantallen en harde gegevens lijnrecht in tegen de beleving en het gevoel van parochianen. Het wordt vaak een strijd tussen hoofd en hart. Toch zal de pastorale begeleiding recht moeten doen aan beide aspecten. De besluitvorming moet plaats vinden op basis van controleerbare criteria en navolgbare argumenten

en vervolgens moeten de genomen besluiten helder gecommuniceerd worden. Daarbij kun je gebruik maken van diverse media. De persoon van de pastor zelf verdient ook aandacht omdat zijn/haar rol/houding soms bepalend is in het proces. Het maakt bijvoorbeeld nogal verschil of een pastor al jaren vergroeid is met de parochie of dat hij/zij een nieuwe benoeming heeft.

In het pastoraal begeleidingsplan moet aandacht gegeven worden aan de vaste kerkgangers, de vrijwilligers, de incidentele kerkgangers, dorps-/buurtraad en publieke opinie. Open gesprekken, visie op de toekomst, aandacht voor emoties en heldere informatie zijn hierbij noodzakelijk. En als alles dan goed verlopen is, zal toch bij een aantal mensen een rouwproces optreden. Hierbij is het toekomstperspectief van groot belang, immers sluiting van een gebouw is niet het einde van de parochie. Het evangelie is en blijft een positief verhaal. Ook het kerkgebouw zelf dat gesloten of aan de eredienst onttrokken wordt, verdient aandacht met bijvoorbeeld een mooie en waardige viering waarbij je dierbare zaken weghaalt en een nieuwe bestemming geeft. Dit is slechts een korte samenvatting van hetgeen de sprekers te bieden hadden. Wie een zakelijke en meer volledige samenvatting wil hebben kan zich richten tot alice.frijns@gmail.com. Ik stuur je die dan toe.

Alice Frijns-Stassen, voorzitter
COB Unie NKV

Wetenswaardig

knr

Vrouwen met passie?!

Netwerkdag op **9 november** van de commissie Vrouwencontacten van de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR). Thema's die voor het voetlicht komen, zijn armoede (Erna Smeekens), onderwijs (Belinda Terlouw), vrouwenhandel (Stichting Religieuzen tegen Vrouwenhandel), multi-cultureel samenleven (Urmie Dongor) en sociale media (Berthe van Soest). In de middag spreekt theologe Maaïke de Haardt over passie en verbinding.

Plaats: Ontmoetingscentrum van de Zusters van Liefde in Tilburg.
Opgave: voor 1 november bij communicatie@knr.nl.

Catharinadag van de Stichting Christine de Pisan over 'vriendschap' op **23 november**. Spreker o.a. Iris Plessius over de vriendschap tussen Marga Klompé en pater Beaufort.

Plaats en tijd: Savelberghklooster in Heerlen, 12.00 tot 17.00 uur.
Meer informatie: www.knr.nl.

95 jaar KVG Limburg

Op **25 oktober** viert KVG Limburg zijn 95-jarig bestaan in een feestelijke Vergadering van Afgevaardigden, in het Gouvernement te Maastricht. Dan worden het beleidsplan 2013-2016 en de daaruit voortvloeiende projecten gepresenteerd met vervolgens een voorzet op de afsluiting van het project Gezondheid. Het nieuwe project heet: Vergroten van de verantwoordelijkheid van onze leden voor hun eigen gezondheid en die van anderen. Het wordt gerealiseerd in samenwerking met het Huis voor de Zorg; in 2013

zullen er workshops plaatsvinden voor alle leden.

De basis van het nieuwe beleidsplan staat in de nieuwe Missie en Visie van KVG Limburg (zie www.kvg-limburg.nl). Meer informatie: kvglimburg.secr@hetnet.nl.

Bij de tijd

Ledendag van ZijActief Nederland op **30 oktober** in De Schakel in Nijkerk. Anke Vervoord (directeur Vrouwen van Nu en VN-vrouwenvertegenwoordiger 2012) spreekt over het uitbannen van honger wereldwijd en de rol voor vrouwen daarin. Marie Therese Olaerts presenteert 'Vrouw sta in je kracht', afgewisseld door zangeres MarieChristien met 'Voetsporen'.
Meer informatie: federatie@zijactief.nl.

Ruimte voor nieuwe verbindingen

Algemene Ledenvergadering ZijActief Limburg op **8 november**. 's Middags worden de drie nieuwe speerpunten uit het beleidsplan 2013-2016 op een verrassende manier concreet. Een aantal voor ZijActief Limburg belangrijke partners en inspirerende talenten doen een boekje open over waar zij voor staan. Muzikale afsluiting door Brigitte Heitzer.
Plaats en tijd: TheaterHotel de Oranjerie, Roermond, 10.00-16.00 uur.
Aanmelding: tot 29 okt bij het afdelingssecretariaat: (0475) 38 17 81 of zijactief@zijactief limburg.nl.

vervolg pag. 5 Vredesdag

zien hoe grote inkomensverschillen leiden tot (psychische) problemen in *alle* lagen van de bevolking. Greetje Witte benadrukt hoe belangrijk het is dat de kerk vasthoudt aan haar eigen taal van 'geven-om-niet'.

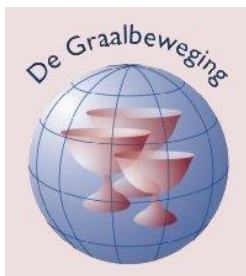

Dat andere verhaal moeten we blijven vertellen, in andere taal dan die van getallen en succes, we moeten het vormgeven en voorleven (groene energie, biologische voedingsmiddelen, regionale producten, weinig of geen vlees eten, afval voorkomen en scheiden, duurzaam bouwen en eerlijke banken, letten op labels). Tot slot moeten we deelnemen aan het maatschappelijk en politiek debat via werk en via inzet in organisaties. We kunnen onze pensioenfondsen aanspreken op waar ze ons geld in beleggen, en als we tanken kunnen we datzelfde doen met onze oliemaatschappij. In de discussie wordt het boek van Meindert Muller genoemd: *Nooit meer Elmina* dat ook over globalisering gaat. En onze eigen vragen zijn van belang: waarom wilden we dat ook al weer? Wat is mijn opdracht of taak? Wat is mijn creativiteit? Er is een grote behoefte aan het verhaal dat kerken kunnen vertellen!

De lezing staat op www.knr.nl. Kijk bij 'ouder nieuws' – verslag van de vredesdag. U kunt ook bellen met tel. (073) 69 21 321 (Sylvia Hobeijn).

Wetenswaardig

Programma's van de Graalbeweging vinden meestal plaats in het Graalhuis te Utrecht. U kunt zich aanmelden per telefoon of email: (030) 2 333 640 (di 10.00-18.00 uur), degraal@planet.nl. Kijk voor meer informatie ook op: <http://www.degraalbeweging.nl>.

Compassie en onthaasten. Een dag om te beleven wat wezenlijk is op **13 oktober**.

Begeleiding: Joke Litjens.

Plaats en tijd: Graalhuis, 10.30-16.30 uur.

Aanmelden: uiterlijk 8 oktober.

Paradijsvogels. Drie ochtenden over het verschil tussen met pensioen gaan en met pensioen zijn. Het is nog niet zo vaak voorgekomen dat vrouwen, na een leven vol activiteiten buitenshuis, ruimte en tijd krijgen om een volgend hoofdstuk van hun leven in te vullen. Hoe doe je dat? Hoe zet je stappen, bijvoorbeeld van 'buiten' naar 'binnen'? Wat gebeurt er allemaal en hoe beleef je dat?

Met belangstellende vrouwen willen we gezamenlijk op zoek gaan naar wat deze levensfase voor je kan betekenen.

Begeleiding: Wil Arts en Anne-Marie Klavers.

Plaats en tijd: Graalhuis, **22 oktober, 26 november en 14 januari** (2013), 10.30-13.00 uur.
Aanmelden: uiterlijk 15 oktober.

Zingen in het donker. Zangdag op **27 oktober**

Begeleiding: Marian Geurtsen.

Plaats en tijd: Graalhuis, 10.00-16.00 uur.

Aanmelden: uiterlijk 22 oktober.

Interreligieuze dialoog. Middag waarop een internationale basistekst van de Graalbeweging over interreligiositeit besproken wordt. De Engelse tekst wordt na inschrijving toegezonden. Het gesprek wordt gevoerd in het Nederlands.
Plaats en tijd: Graalhuis, **16 november**, 13.30-16.30 uur
Aanmelden: uiterlijk 12 november.

Inwijding. Sacrale vrouwen-dansdag op **24 november**. Inwijding is van alle tijden en heeft ten diepste te maken met een proces van sterven (aan het oude) en opnieuw geboren worden. Danservaring is niet nodig.
Begeleiding: Hilde Debacker.
Plaats en tijd: Graalhuis, 11.00 - 17.00 uur. Ontvangst vanaf 10.30 uur met koffie en thee.
Aanmelden: Uiterlijk 19 november.

Verwachting!
Adventsbijeenkomst op **15 december**. We laten elkaar op creatieve wijze zien hoe we onze verwachtingen vorm willen geven. En natuurlijk sluiten we af met een mooie viering. Welkom!
Begeleiding: Joke Poot en Trees Willemse.
Plaats en tijd: Graalhuis, 11.00 uur tot ongeveer 16.00 uur
Aanmelden: uiterlijk 10 december.

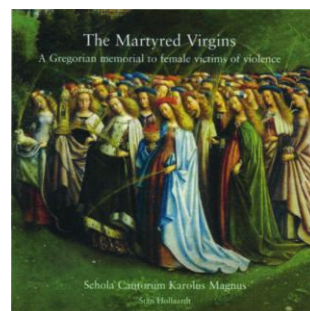
Visies & Visioenen
Het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties vindt het belangrijk dat organisaties elkaar ontmoeten en inhoudelijk met elkaar in gesprek zijn. Daarom organiseert het VKMO jaarlijks het Allerheiligenberaad, een ontmoetings- en bezinningsdag voor de aangesloten katholieke organisaties. Het Allerheiligenberaad is op **8 november** te gast op de priorij Sint Catharinadal Oosterhout.

Vanaf 5 september publiceert het VKMO iedere dag een visioen van een aangesloten organisatie op haar website. Die van de UNKV staat er al op. Zie www.katholieknetwerk.nl.

Overige organisaties

Concert ter gelegenheid van de Europese dag tegen mensenhandel op **13 oktober**, gepresenteerd door de Stichting Religieuzen tegen Vrouwenhandel in samenwerking met de Schola Cantorum Karolus.

De Schola brengt liederen en teksten ten gehore van de cd *The Martyred Virgins*. De gezangen zijn bedoeld als een eerbetoon aan de vrouwen die overal op de wereld slachtoffer zijn geworden en nog worden van geweld, zowel in oorlogssituaties als in het leven van alledag. Nationaal Rapporteur Mensenhandel mw. Dettmeijer zal een korte inleiding houden.
Plaats en tijd: Janskerk te Utrecht, 14.00 uur-16.00 uur.
Toegang: € 10,-. Kaarten zijn te koop bij de SRTV, tel. (073) 615 4444, via srtv@srtv.info of aan de deur van de Janskerk. De CD is ook bij de SRTV te koop voor €12,50 (excl. verzendkosten).

Wetenswaardig

Versobering: levenskunst of drama?

Symposium op **13 oktober** in de Aula van de Radboud Universiteit Nijmegen. Het Thijmgenootschap, Stichting Thomas More en de Adelbert Vereniging vragen zich af in hoeverre 'versobering' in het Westen noodzakelijk is geworden. Daarbij hebben zij oog voor de positieve vorm van versobering (zelfgekozen matiging als 'levenskunst'), maar ook voor de dramatische wending die een mensenleven neemt als omstandigheden plots en ongewenst tot andere consumptiepatronen dwingen. Dagvoorzitter is Wijnand Duyvendak. Presentaties: Jeanine Schreurs, Marcel Becker, Emile Roemer. Informatie en aanmelding: www.thomasmore.nl.

Katholiek hier en nu

Mariënburgcongres op **27 oktober** in Amersfoort. Hoe geven we als christenen, als katholieken, handen en voeten aan ons geloof in de moderne, geseclariseerde, Nederlandse samenleving? Is er eigenlijk nog wel een katholieke identiteit? Inleidingen van Jan van Hooydonk (*Volzin*), Henk Meeuws (gepromoveerd op 'diaconie') en Geeske Hovingh (*De Nieuwe Liefde*). Het slotdebat is onder leiding van Annemiek Schrijver (IKON). Dirigent Jan Hulsbergen geeft een zangworkshop. *Inschrijven:* via www.marienburgvereniging.nl.

Geloven, hoe doe je dat?

Middag van Febe / Vrouw in Kerk en Samenleving i.s.m. parochie Sint Maarten, met het verhalenproject van Hans Boerkamp. In *Dit Moet Je Meemaken* laat hij 3 generaties aan de hand van 8 verhalen vertellen over wat hen beweegt, raakt en ontroert. Dit boek schreef hij in eerste instantie voor zijn zoon, die vroeg: 'Geloven, hoe doe je dat?' Uitgangspunt is: 'Overall kom ik U tegen', alle dingen hebben in potentie iets van de grootheid van God.

We zingen samen ook mantra's onder begeleiding van Nico Bulter, thuis in muziek en spiritualiteit.

Plaats en tijd: Petrus- en Pauluszaal, Rijsenburgselaan 4, Driebergen, **1 november**, 14.00 – 16.30 uur (zaal open v.a. 13.30 uur).

Opgave: voor 22 oktober, via telefoon (06) 406 37 134 of via email: febevks@gmail.com.

Dit programma vindt ook plaats in Leusden op **14 november**.

Plaats en tijd: Parochiecentrum van de St. Jozefkerk, Hamersveldseweg 51, Leusden, 14.00 - 16.00 uur. Zaal open v.a. 13.30u. *Opgave:* graag, i.v.m. koffie/thee! febevks@gmail.com. *Info:* tel (06) 406 37 134 (Odile Beckers). Ook onaangekondigd bent u welkom

De vrouw in de katholieke Kerk van Oost-Europa.

Studiedag van de stichting Communicantes op **3 november**. Leveren vrouwen een eigen, unieke bijdrage aan de kerk, en zo ja, welke? Is de kerk te mannelijk? Wordt ze te vrouwelijk? Drie vrouwen – z'r Rebeka Anić ssfcr uit Kroatië, Kristina Mišinienė van het project voor vrouwelijke slachtoffers van mensenhandel in Litouwen en theologe en journaliste Márta Bodó uit Roemenië – laten hun licht schijnen over deze kwesties. De lezingen zijn in het Duits en in het Engels. Gespreksleidster is prof.dr. Maaike de Haardt.

Plaats en tijd: Kasteel Hernen (Hernen), 10.30-15.30u. *Inschrijving:* vóór 15 oktober 2012 via communicantes@xs4all.nl of (024) 355 39 00.

ZIN beleven met ouderen

Symposium op **12 november** in Elspeet, georganiseerd door Vereniging Het Zonnehuis, Reliëf christelijke vereniging van zorgaanbieders en Mennorode conferentiecentrum. Ter ere van de tweede (uitgebreide) druk van 'k

Zou zo graag een ketting rijgen komt medeauteur Kevin Kirkland over uit Canada.

De methode in dit boek maakt het mogelijk levensthema's aan de orde te stellen in kringgesprekken met ouderen met een beperking, onder andere met suggesties voor liederen, muziek en voor een zintuiglijke benadering. Naast lezingen van Kevin Kirkland en Martin Walton worden deelsessies aangeboden. Kosten: € 125,- p.p., incl. een ex. van het boek. Voor meer details, kijk op www.mennorode.nl.

Inaugurale rede op **12 november** van prof.dr. Manuela Kalsky, sinds 1 januari 2012 bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit (Edward Schillebeeckx leerstoel voor Theologie en Samenleving). Voorafgaand vindt een symposium plaats over levensbeschouwelijke pluraliteit. Wie een uitnodiging voor de oratie of het symposium wil ontvangen, kan een mail met naam en adres sturen naar secretariaat@dsts.nl

Voor het voetlicht komen...

Een danscursus. Koningin, strijdster, priesteres, danseres, moeder, vriendin, gastvrouw... We hebben allemaal wel iets van hen in ons binnenste. Als we naar buiten treden, komen sommige aspecten van onszelf echter makkelijker aan het licht dan andere. In deze reeks van acht ochtenden verken je verschillende van deze vrouwelijke verschijningsvormen. Verhalen over vrouwen uit de bijbel helpen ons zicht te krijgen op de spirituele dimensie van deze archetypes. Danservaring is niet nodig. *Plaats en tijd:* Ignatiushuis, Amsterdam, **14, 21 en 28 november, 5 december 2012, 30 januari, 6, 13 en 20 februari 2013.**

Begeleiding: Riëtte Beurmanjer (www.riettebeurmanjer.nl). *Opgave:* www.ignatiushuis.nl of (020) 679 8207.

Wetenswaardig

Werkplaats voor de ziel

Meer activiteiten (waaronder pelgrimsreizen) staan op www.werkplaatsvoordeziel.nl. Of bel: (06) 361 24607.

Zoek jezelf in Mij. Een workshop over Teresa van Avila op **23 november**. Teresa van Avila schrijft over haar geestelijke ervaringen alsof ze een vrouw van deze tijd is. De workshop bestaat uit een inleiding, een geleide meditatie in de geest van Teresa rond de kamers van de ziel. We lezen een tekst en u krijgt handvatten voor thuis.
Plaats: Ignatiushuis, Amsterdam
Begeleiding: Joke Litjens

Maak mij mooi. Een workshop op **1 december**, aan het begin van de Advent. Wat wil in mij aan het licht komen? Wat wil geboren worden op weg naar Kerstmis?
Plaats en tijd: Rijsenburgselaan 4 in Driebergen, 10.30 – 16.00 uur
Begeleiding: Joke Litjens en Tine van Oorschot.

De reis naar binnen. Een tweedaagse (14-16 december) op zoek naar wie je bent, wat je bezielt, wat je opdracht en bestemming is. We gebruiken fragmenten uit het boek *De reis naar binnen* en verschillende werkvormen. **Annemiek Schrijver** van 'Het Vermoeden' (IKON) zal een middag te gast zijn, Joke Litjens leidt deze tweedaagse. In het Dominicanenklooster te Huissen.
Aanmelden en informatie: (026) 326 44 22

Dominicanenklooster Huissen

Andere programma's van het Dominicanenklooster vindt u op www.dominicanenklooster.nl. Het telefoonnummer is (026) 326 44 22. Een voorbeeld:

Creatief van Oud naar Nieuw. Weekend van **28 december tot 2 januari**. Winter, tijd van rust en verstilling... In de stilte komen herinneringen naar boven.

Afscheid nemen zodat er ruimte staat voor een nieuwe innerlijke beweging...
Begeleiding: Conny Brouwer (kunstzinnig dynamisch coach).

Melania wint vierde prijs

Melania was vorig jaar genomineerd voor Redkiwi's Goede Doelen Actie. Stichting Melania Ontwikkelingssamenwerking ondersteunt kleinschalige economische projecten van vrouwen in Azië, Afrika en Zuid-Amerika. Met de nominatie maakte Melania kans op een nieuwe website t.w.v. 10.000 euro of op een van de zes andere fantastische prijzen. Ze eindigde met 760 stemmen op de vierde plaats. Dit was een mooi begin van het nieuwe jaar en het betekende dat ze uit een aantal prijzen kon kiezen: 'Uiteindelijk hebben we als prijs gekozen voor de Google Adwords Campagne. Hiermee kunnen we nog meer bekendheid geven aan het bestaan van Melania. Dank aan iedereen die op Melania heeft gestemd!' www.melania.nl.

Hildegard van Bingen

Op 7 oktober 2012 is Hildegard van Bingen: (1098-1179) erkend als kerklerares. Zowel de Graalbeweging als het Ignatiushuis in Amsterdam hebben daarom aandacht besteed aan deze veelzijdige abdis: haar liederen, haar gerechten en de film *Vision* van Margarethe von Trotta over haar.

Open Studiedagen 2013

Over religie, gender en seksualiteit

Het thema 'religie en seksualiteit' is de laatste tijd weer uiterst actueel, vooral in negatieve zin. De stemmen van vrouwen zijn goeddeels afwezig in deze debatten. Toch hebben vrouwen vanaf het begin van de feministische theologie het thema seksualiteit op de agenda gezet, aanvankelijk vooral als kritiek op heersende opvattingen en gewelddadige seksuele praktijken en misbruik. De laatste jaren zien we steeds meer een hernieuwde reflectie op de betekenis van seksualiteit en haar veelvormige uitingvormen, ook in religieuze zin. Tijdens deze Open Studiedagen gaan docenten en studenten met name in op het belang en de betekenis van verschillende recente ontwikkelingen binnen theologie en religiewetenschappen: op hun kritisch vermogen ten aanzien van maatschappelijke verschijnselen van seksualisering en seksuele uitbuiting en op de theologische implicaties van reflecties op het snijpunt van seksualiteit, gender, ras, klasse en locatie.

Plaats en tijd: Radboud Universiteit Nijmegen, **1 februari, 22 maart en 31 mei 2013**.
Informatie en opgave: openstudiedagen@rs.ru.nl.

Liberiaanse prijs voor Mirjam van Reisen (Marga Klompé Leerstoel)

De regering van Liberia heeft de *Golden Image Award* toegekend aan prof. dr. Mirjam van Reisen. Van Reisen, bijzonder hoogleraar aan Tilburg University, ontving deze hoge onderscheiding voor haar ondersteuning van vrouwen bij het beëindigen van conflicten in Liberia en andere landen. De onderscheiding werd Van Reisen in Monrovia uitgereikt door de Liberiaanse vicepresident, Joseph N. Boakai. Ook werd ze ontvangen door president Ellen Johnson-Sirleaf. President - en Nobelprijswinnaar - Sirleaf accepteerde de uitnodiging voor een bezoek aan Tilburg University waar ze op **9 november** een doctoraat zal ontvangen. www.chairmargaklompel.nl.

Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging

Raadpleeg voor activiteiten regelmatig de kalender op www.unienkv.nl.